

Miriam Stanonik, Zavod RS za šolstvo

»MAČKE NE PRIDEJO V NEBESA. ŽENSKÉ NE MOREJO PISATI SHAKESPEAROVÍH IGER.«

(V. Woolf, Lastna soba, 1929)

» Razmislek ob dopolnjenem zborniku predavanj s simpozija Slovenska ženska literarna ustvarjalnost na Primorskem od začetka 20. stol. do sodobnosti Ženska literarna ustvarjalnost na Primorskem.¹

Namenoma sem zapisala razmislek, saj je predstavljanje zbornikov prispevkov večjega števila avtorjev (kar omenjeni zbornik zagotovo je) praviloma težavno opravilo. Omeniti vse, se dotakniti vsega zapisanega in še približno uravnoteženo in »pravično«, enostavno ni mogoče. Sedemindvajset avtorjev referatov na okvirno temo Ženska literarna ustvarjalnost na Primorskem pa daje slutiti, kakšno težo nosi izbrana tema, kako je aktualna, zgodovinska in vseprisotna.

Knjiga je nastala ob 150-letnici rojstva Marice Nadlišek Bartol (1867–1940), katere podoba kaže začetek poti primorske ženske k emancipaciji, svobodi in enakopravnosti, ki, kot ugotavlja Marija Pirjevec, še ni dosežena.

Primorska v naslovu tokratnega zbornika zajema slovenske književnice iz pokrajin, ki so po prvi svetovni vojni ostale na italijanski strani. Devetindvajset esejev, razmišljanj, razprav o ženskah so zapisale večinoma ženske same. Le Ivan Verč, Denis Poniž, Jože Horvat, Adrijan Pahor, Zoltan Jan in Janez Povše so moški, ki so z zapisano besedo vstopili mednje.

Zbornik je razdeljen na dva dela, na dva vsebinska sklopa: v prvem delu je pozornost posvečena predvsem pesnicam, pisateljicam, esejistkam in kulturnim delavkam, ki so ustvarjale v drugi polovici 20. stoletja do danes: Zori Tavčar, Lelji Rehar Sancin, Ireni Žerjal, Bruni Mariji Pertot, Evelini Umek, Ivanki Hergold, Jasni Jurečič, Alenki Rebula Tuta, Bogomili Kravos, Vilmi Purič, Mariji Kostnapfel.

Drugi del je namenjen starejšim, že umrlim ustvarjalkam, rojenim večinoma že proti koncu 19. stoletja ali na začetku 20. stoletja, kamor sodijo Marica Nadlišek Bartol, Zofka Kveder, Marija Mijot, Ljubka Šorli, Ana Praček Krasna in Neva Rudolf.

V uvodnih zapisih povzameta besedo urednica izdaje, slovenistka, literarna zgodovinarica in ugledna avtorica Marija Pirjevec in zgodovinarica Marta Verginella. Izrišeta okvir družbenih odnosov, ki so nekoč in mnogokrat še danes ovirajo ali pa vsaj otežujejo uveljavljanje žensk v javnem življenju, še posebej na polju umetniškega ustvarjanja. V zgodovini se niso mogle uvel-

¹ Pričujoči zbornik vsebuje 29 prispevkov (dva uvodna in 27 prispevkov udeleženk in udeležencev simpozija), posvečenih primorskim avtoricam od začetka 20. stol. do sodobnosti. Večji del besedil je bil predstavljen na simpoziju, ki ga je organiziralo Slavistično društvo Trst-Gorica-Videm s sodelovanjem SD Koper in Nova Gorica, Društvom slovenskih izobražencev in Slovenskim klubom 5. in 6. maja 2016. Na ta način se vsaj delno premošča vrzel v poznavanju življenja in dela primorskih knjižnih ustvarjalk.

↘ **Vir:** Ženska literarna ustvarjalnost na Primorskem (2017). Trst : Mladika, Slavistično društvo Trst-Gorica-Videm.

javiti kot pisateljice, saj sprva niso bile priznane kot enakopravne moškim, kasneje pa so jih sestavljavci literarnih pregledov pogosto prezrli. Da tudi danes v svetu in doma ni bistveno drugače, poudari urednica, ko zapiše: »Prešernovo nagrado – da se omejim samo na ta primer – za najbolj kakovostno literarno delo sta prejeli od leta 1947, ko so jo podelili prvič, do danes le dve ženski: pisateljica Mira Mihelič in pesnica Svetlana Makarovič.«²

Med prvimi poklicnimi skupinami na Slovenskem so bile najprej učiteljice, medtem ko so se prve pisateljice pri nas pojavile z zamudo, šele v drugi polovici 19. stoletja, z vidnima predstavnicama Pavlino Pajk in Luizo Pesjakovo. Opozarja pa Pirjevec, da je »k razvoju slovenske ženske literature v opazni meri pripomoglo prvo žensko glasilo Slovenka (1897–1902), ki je začelo izhajati prav v Trstu, v tem kozmopolitskem, večkulturnem središču, kjer so se srečevali ljudje z vsega sveta: od trgovcev, gospodarstvenikov in politikov, do znanstvenikov in umetnikov.«³

Podobno v drugem uvodnem prispevku *Vijugasta pot žensk. Od pridobljenih pravic do zapoznelih priznanj* razmišlja Marta Verginella. Citira *Drugi spol* francoske pisateljice Simone de Beauvoir, kjer se sprašuje, kaj sploh je ženska, do kam sežejo korenine podrejenosti moškim in ugotavlja, da so se ženske kot posameznice skozi zgodovino podrejele družbenim normam, da pa so jih poskušale tudi zaobiti ali celo kršiti.⁴

Nato citira publicistko, učiteljico in defektologinjo Angelo Vode (*Spol in usoda*)⁵ in se podrobno posveti *Slovenki*,⁶ ki je veliko naredila za emancipacijo žensk v takratnem času. Njena prva urednica Marica Nadlišek Bartol je med drugim v njej pogumno polemizirala tudi z razvpitim teologom, škofom, pesnikom, pisateljem in kritikom slovenskega kulturnega in duhovnega življenja dr. Antonom Mahničem, ki je ženskam odrekal pravico do javnega delovanja.

Prvi del zbornika (objavljeni referati) začinja Vilma Purič, ki v prispevku pregleda ustvarjalnost pesnic Ljubke Šorli, Irene Žerjal, Alenke Rebula, Majde Artač, Ivanke Hergold, Marine Cernetig in Patricije Dodič.

Katja Mihurko Poniž ugotavlja, da je Trst močno navdihoval književnice (Marico Nadlišek Bartol, Zofko Kveder, Marijo Kmet, Ireno Žerjal, Ivanko Hergold, Evelino Umek, Vilmo Purič), v njihovih delih zaživel tudi kot mesto žensk in bil zanje literarni prostor, »v katerem se ženske samostojno in samozavestno gibajo«.⁷

Ivan Verč se posveti jeziku v romanu *Nož in jabolko* Ivanke Hergold, Irena Novak Popov pa utemeljuje, da je »Alenka Rebula Tuta ustvarila neobsežen pesniški opus velikih estetskih, spoznavnih in etičnih kvalitet, ki je bil in je upravičeno deležen pozornosti literarne vede,« v katerem je v ospredju zanimanja »zatrti, prikrajšani, prestrašeni, paralizirani človek«.⁸

Denis Poniž analizira biografsko *Zgodbo mojega očeta* Bogomile Kravos, Jože Horvat pod drobnogled vzame roman Vilme Purič *Burjin čas*, Loredana Umek pa predstavi sodobno slovensko tržaško književnost od leta 1980 do danes.

Vita Žerjal Pavlin, ki v svojem prispevku analizira pesništvo Irene Žerjal, zaključuje, da je pesnica v razširjeno izpoved vključila »različne teme, od bivanjske, ljubezenske, narodne, družbenokritične do pesniške, in pokazala

² M. Pirjevec, 2017:14

³ M. Pirjevec, 2017:15

⁴ M. Verginella, 2017:19

⁵ A. Vode. 1999. Spol in usoda. Ljubljana : Krtina

⁶ Slovenka je bil prvi slovenski ženski časopis s podnaslovom glasilo slovenskega ženstva in je začel izhajati 1. januarja 1897, najprej kot štirinajstdnevna priloga tržaškega političnega časnika Edinost. Tri leta kasneje je postal samostojni mesečnik. Do leta 1899 je bila urednica Marica Nadlišek Bartol, nato je urednikovanje prevzela Ivanka Anžič Klemenčič. Sprva je bila Slovenka, glede na njen program, »nosilka žara domovinske ljubavi«, torej je želela narodno buditi slovenska dekleta in žene, tako izobražene kot neizobražene, kasneje, ob črticah Zofke Kveder, je začela opozarjati na ženska vprašanja in v branje prinašati teme, ki so bile za takratno meščansko okolje težko sprejemljive: spolna vzgoja, dvojna morala in detomori, nezakonske matere, odprava celibata za učiteljice, pravice zaposlenih uradnic, nasilje nad služkinjami, odprava legalizacije prostitucije ... Leta 1902 je Slovenka prenehala izhajati.

⁷ K. Mihurko Poniž, 2017:41

⁸ I. Novak Popov, 2017: 80

zaključuje, da je pesnica v razširjeno izpoved vključila »različne teme, od bivanjske, ljubezenske, narodne, družbenokritične do pesniške, in pokazala na njihovo prepletanje in sobivanje«. ⁹ Dialoškost izpovedi v teh razprtih pesemskih celotah dosega »še z vključevanjem različnih govorcev in nagovorjenih oseb«. ¹⁰

Tatjana Rojc tokrat ne piše o Alojzu Rebuli, marveč o njegovi ženi Zori Tavčar. V njenem literarnem ustvarjanju odkriva izjemen smisel za portretiranje, za opazovanje, za opis, za ironijo in avtoironijo ter »zavest o stalnem prepletanju spominov in realnosti ter kompleksnosti moderne biti«. ¹¹

Bogomila Kravos s sestavkom želi spodbuditi klasifikacijo celotnega ustvarjalnega opusa Lelje Rehar Sancin, kjer izstopa skrb za razvoj slovenščine in s tem povezane jezikovne zadrege v jezikovno mešanem prostoru.

Pesnico Bruno Marijo Pertot nam približa Adrijan Pahor in zaključuje, da je za njeno poezijo značilno, da »se je ta svet ni dotaknil oziroma je pesnica ustvarjala mimo njega«. ¹²

Maja Smotlak analizira ženske v pripovedni prozi Jasne Jurečič, Marija Cenda in Olga Lupinc pred bralca razgrneta pripovedništvo Eveline Umek, Majda Artač Sturman pa oriše žensko literarnokritičsko in esejistično delo na Tržaškem in širšem Primorskem.

Prvi del zbornika zaključuje Marija Pirjevec s temeljitim vpogledom v pesniški prvenec Marije Kostnapfel s preprostim naslovom *Pesmi*. »Pesniška zbirka, ki s svojo posebno duhovno vertikalo, predvsem pa s pogumom in osebno suverenim slogom pomeni v sodobni slovenski, še posebej tržaški poeziji več kot opazen dogodek.« ¹³

Drugi del zbornika uvaja Vlasta Polojaz s pregledom, kako se je Marice Nadlišek Bartol spominjal njen sin, danes priznani in precej bolj slavni pisatelj Vladimir Bartol. Vladka Tucovič odpira vrata v raziskovanje tržaškega obdobja Zofke Kveder (vpliv Trsta na njene pisateljske začetke), Karin Marc Bratina in Jadranka Cergol pa odstreta pogled na slikovito izražanje in narčno poezijo pesnice Marije Mijot.

Zoltan Jan v svojem prispevku raziskuje recepcijo goriško-tolminske pesnice Ljubke Šorli med Italijani, kar slikovito poimenuje njena *tih glasnost*.

Ivana Slamič v svojem referatu predstavi primorsko avtorico Ano Praček Krasna. Zanja pravi, da primorska avtorica pravzaprav ni mogla biti, ker »se je zaradi družbeno-političnih razmer po 1. sv. vojni morala izseliti v ZDA«. ¹⁴ V svoji poeziji pa ostaja tesno povezana z življenjem slovenskih izseljencev proletarcev v novi domovini.

Jasna Čebtron predstavlja v svojem zapisu žensko senzibilnost v opusu malo znane pesnice in pisateljice Neve Rudolf.

Ob koncu zbornika je prostor namenjen prikazu ženske ustvarjalnosti v dosedanjih knjižnih izdajah dveh tržaških založb. Nadia Roncelli predstavi žensko ustvarjalnost v knjižnih izdajah založbe Mladika, Martina Kafol pa spregovori o ženskih besedah v Založništvu tržaškega tiska. Knjigo zaključuje dragocena in obsežna bibliografija (Ksenija Majovski) slovenskih pesnic in pisateljic iz Italije.

Zagotovo je zbornik priložnost, da ob njem poglobimo svoje znanje o lite-

⁹ MV. Žerjal Pavlin, 2017: 118

¹⁰ Prav tam.

¹¹ T. Rojc, 2017:128

¹² A. Pahor, 2017: 140

¹³ M. Pirjevec, 2017: 170

¹⁴ I. Slamič, 2017: 249

rarnih delih pesnic in pisateljic primorskega prostora, še boljše zamejskega prostora, ki vendarle bogati s tem izročilom ves slovenski narodni in jezikovni prostor. Pričujoči zbornik je vredno začutiti kot Aladinovo svetilko, iz katere ob pozornosti stroke lahko »uide duh« in se tako mnoge od predstavljenih književnic zasluženó najdejo med tistimi izbirnimi teksti, ki jih tako »nehvaležno« prinašajo UN za slovenščino.

Resnica je, da je mogoče, ob prebiranju literarnih del slovenskih primorskih pesnic in pisateljic, v ustvarjalnem loku od Marice Nadlišek Bartol do sodobnih mladih pesnic in pisateljic, skozi njihove oči in njihove občutke srečati ženski pogled in doživljanje družbe nekoč, danes in s slutnjo v prihodnost. Ne nazadnje se pesnice in pisateljice z zelo različnimi pristopi lotevajo izrisa svojih sporočil. Mnoge na zelo osebno in izjemno inovativno način prestopajo ustaljene načine pisanja in pogumno »na ogled postavljajo« svoj odnos do jezika.

»Ne, ne pišem drugače, ker sem ženska, le težje živim, ker sem pisateljica,« je v intervjuju leta 2002 zapisala danes že pokojna Ivanka Hergold. *In danes bi zapisala ...*

↘ POVZETEK

Članek prinaša razmislek ob zborniku *Ženska literarna ustvarjalnost na Primorskem*. Knjiga je nastala ob 150-letnici rojstva Marice Nadlišek Bartol (1867–1940), katere podoba kaže začetek poti primorske ženske k emancipaciji, svobodi in enakopravnosti, ki, kot ugotavlja urednica Marija Pirjevec, še ni dosežena.

Primorska v naslovu tokratnega zbornika zajema slovenske književnice iz pokrajin, ki so po prvi svetovni vojni ostale na italijanski strani. Devetindvajset esejev, razmišljanj, razprav o ženskah književnicah. Kar lahko razberemo iz njihovih misli je zagotovilo, da je ob prebiranju literarnih del slovenskih primorskih pesnic in pisateljic, v ustvarjalnem loku od Marice Nadlišek Bartol do sodobnih mladih pesnic in pisateljic, skozi njihove oči in njihove občutke moč srečati ženski pogled in doživljanje družbe nekoč, danes in s slutnjo v prihodnost. Ne nazadnje se pesnice in pisateljice z zelo različnimi pristopi lotevajo izrisa svojih sporočil. Mnoge na zelo osebno in izjemno inovativno način prestopajo ustaljene načine pisanja in pogumno »na ogled postavljajo« svoj odnos do jezika.

Ključne besede: ženske književnice, ženska literarna ustvarjalnost, primorske pesnice in pisateljice, zamejski Slovenci v Italiji, Slovenske pisateljice, literarno ustvarjanje

↘ Viri in literatura

- SIMPOZIJ Slovenska ženska literarna ustvarjalnost na Primorskem od začetka 20. stoletja do sodobnosti (2016; Opčine)
- Ženska literarna ustvarjalnost na Primorskem: [dopolnjeni zbornik predavanj s simpozija Slovenska ženska literarna ustvarjalnost na Primorskem od začetka 20. stoletja do sodobnosti / uredila Marija Pirjevec. – Trst : Mladika : Slavistično društvo Trst-Gorica-Videm, 2017

Iz digitalne bralnice ZRSŠ

V digitalni bralnici lahko prelistate najrazličnejše strokovne publikacije: monografije in priročnike, ter druge publikacije, ki so izšle na Zavodu RS za šolstvo in so vam BREZPLAČNO dosegljive tudi v PDF obliki.

www.zrss.si/strokovne-resitve/digitalna-bralnica

Prijetno
strokovno
branje vam
želimo.

